

izv. prof. dr. sc. Nebojša Stojčić
dr. sc. Maruška Vizek

STUDIJA

RANJIVOST JEDINICA LOKALNE SAMOUPRAVE REPUBLIKE HRVATSKE NA TURISTIČKU AKTIVNOST

Svibanj 2022.
Ekonomski institut, Zagreb

1. UVOD

Turizam je najvažniji hrvatski ekonomski sektor. Podatci iz satelitskog računa turizma za 2019. snažno potvrđuju taj zaključak. Turistička je aktivnost u Hrvatskoj u 2019. izravno proizvela 11,8 posto ukupno ostvarenog BDP-a. Istodobno je bruto dodana vrijednost turističkih djelatnosti te godine iznosila 82,8 milijardi kuna, što je 24,4 posto ukupno ostvarene bruto dodane vrijednosti u toj godini. Prema UNWTO (2020.) izravni je doprinos turizma hrvatskomu BDP-u drugi po udjelu na svijetu, odmah nakon Makaa. Zbog veličine i gospodarske važnosti turističkog sektora Hrvatska je ujedno uvelike ovisnija o prihodima od turizma od svojih mediteranskih konkurenata. Hrvatski su turistički prihodi u 2018. i 2019. iznosili čak 18,3 i 21 posto BDP-a, a u 2020. i 2021. smanjili su se na 8,9 i 15,8 posto zbog nepovoljnih učinaka pandemije na turističku potražnju. Čak su i tako smanjeni prihodi od turizma u dvjema pandemijskim godinama i dalje bili, kad se izraze u obliku udjela u BDP-u, uvjerljivo najviši u Europskoj uniji.

Turizam je usto sektor hrvatskog gospodarstva koji je u posljednjem desetljeću ostvario znatan rast aktivnosti. Turistički su smještajni kapaciteti u 2020. dosegli 1,05 milijuna postelja, što je povećanje od 31,2 posto u odnosu na 2012. Slično povećanje među mediteranskim konkurentima bilježi još samo Portugal koji, međutim, ima znatno manje usredotočenu turističku ponudu ako je izražavamo brojem postelja po stanovniku. Preostale mediteranske zemlje Europske unije bilježe znatno manje povećanje smještajnih kapaciteta, a u Grčkoj je, primjerice, zamjetno i smanjenje smještajnih kapaciteta u promatranom razdoblju. Treba također naglasiti da je Hrvatska s ukupno 0,26 postelja po stanovniku uvjerljivi rekorder među mediteranskim zemljama po koncentraciji smještajnih kapaciteta. Naime, u svim preostalim državama broj postelja po stanovniku ne prelazi 0,1, što bi moglo upućivati na to da je Hrvatska s tekućom ponudom turističkog smještaja već sad prekapacitirana, odnosno da trenutačna razina ponude turističkog smještaja iznadprosječno opterećuje i prostor i

postojeću lokalnu infrastrukturu. Ovdje je, naravno, važno naglasiti da je Hrvatskoj svojstvena i vrlo nepovoljna struktura smještajnih kapaciteta, pa se od ukupnog broja postelja u pretpandemijskoj 2019. na privatni smještaj odnosilo čak 61,3 posto, što je gotovo dvaput više nego u Italiji (34,5 posto), Grčkoj (32,2 posto) i Španjolskoj (24,6 posto) (Eurostat, 2021.). Drugim riječima, za razliku od svojih mediteranskih konkurenata u kojima u smještajnim kapacitetima prevladavaju hoteli i drugi oblici kolektivnog smještaja, u Hrvatskoj dominira privatni turistički smještaj koji iznadprosječno znatno opterećuje prostor i lokalnu infrastrukturu. U odnosu na 2012. broj se postelja po stanovniku povećao za 38,3 posto, što je najveći porast koncentracije smještajnih kapaciteta među mediteranskim zemljama.

Istovremeno, broj turističkih noćenja je u razdoblju od 2012. do 2019. povećan za 46,6 posto, te je u 2019. godini dosegao 91,2 milijuna noćenja. Ovdje u analizu ne uzimamo pandemijsku 2020. godinu, jer je došlo do pada broja noćenja u svim promatranim zemljama. U odnosu na Hrvatsku, veći porast broja noćenja ostvaruju još samo Portugal (65,9 posto) i Grčka (78,2 posto). Istovremeno, najveći broj ostvarenih turističkih noćenja po stanovniku bilježi se u Hrvatskoj, te iznosi 22,4 noćenja po stanovniku. To sugerira da je i koncentracija turističke potražnje u Hrvatskoj mjerene ovim pokazateljem veća od europskog prosjeka. Porast broja noćenja po stanovniku u razdoblju od 2012. do 2019. iznosio je u Hrvatskoj 53,8 posto te su jedino Portugal i Grčka u tom razdoblju zabilježili veći porast broja noćenja po stanovniku. Hrvatska stoga u razdoblju od 2012. do 2020. bilježi i značajno povećanje broja i koncentracije smještajnih kapaciteta koje se prvenstveno odnosi na privatni smještaj. Ujedno bilježi i snažno povećanje koncentracije turističke potražnje i njezinog intenziteta, te je u 2019. prema oba pokazatelja bila zemlja s najvećim intenzitetom turističke aktivnosti. Ovaj rast pokazatelja turističke ponude i potražnje rezultirao je jačanjem turističke aktivnosti u Hrvatskoj i doprinio tome da turizam postane najsnažniji hrvatski gospodarski sektor.

Tablica 1. Turistički pokazatelji za Hrvatsku i izabrane mediteranske zemlje

	Broj postelja 2020.	Promjena broja postelja 2020./2012. (u %)	Broj postelja po stanovniku 2020.	Promjena broja postelja po stanovniku 2020./2012. (u %)	Broj noćenja 2019.	Promjena broja noćenja 2019./2012. (u %)	Broj noćenja po stanovniku 2019.	Promjena broja noćenja po stanovniku 2019./2012. (u %)
Francuska	5.096.857	1,7	0,08	-1,4	446.553.868	11,5	6,6	8,3
Cipar	90.900	4,9	0,10	1,8	17.573.684	20,6	20,1	18,6
Grčka	942.864	-21,7	0,09	-19,1	143.594.467	78,2	13,4	84,2
Hrvatska	1.048.350	31,2	0,26	38,3	91.178.083	46,6	22,4	53,8
Italija	5.151.356	8,2	0,09	7,7	436.739.271	14,7	7,3	13,9
Malta	49.408	22,1	0,10	-0,9	9.911.282	26,5	20,1	7,1
Portugal	653.980	34,4	0,06	37,6	77.594.254	65,9	7,6	70,2
Španjolska	3.660.592	7,2	0,08	6,0	469.813.551	22,8	10,0	22,5

Izvor: Eurostat

2.

KONCENTRACIJA, SEZONALNOST I RANJIVOST TURIZMA TE TURISTIČKI SMJEŠTAJNI KAPACITETI

2.1. REPUBLIKA HRVATSKA

Cilj je ove studije analizirati stanje i trendove u koncentraciji turističke potražnje, sezonalnosti turističke aktivnosti, izloženosti (odnosno ranjivosti) ukupne ekonomije i njezinih administrativnih jedinica na koncentraciju turističke potražnje i sezonalnost turističke aktivnosti te u strukturi smještajnih kapaciteta. Analiza je provedena za razdoblje 2012. – 2021. te je učinjena za cjelokupnu Republiku Hrvatsku te za hrvatske županije i jedinice lokalne samouprave. Da bi se provela navedena analiza, određeno je i izračunano sveukupno pet pokazatelja koji se prikazuju tablično ili grafički.

Indeks koncentracije turizma mjeri intenzitet turističke potražnje u Republici Hrvatskoj, hrvatskim županijama te gradovima i općinama. On se određuje kao udio noćenja turista po glavi stanovnika u općini u odnosu na cijelu državu. Što je vrijednost indeksa veća, veća je i koncentracija turista, tj. veći je intenzitet turističke potražnje. Vrijednosti su za Republiku Hrvatsku i županije prosjeci izračunani na osnovi vrijednosti indeksa za sve jedinice lokalne samouprave ili za jedinice lokalne samouprave u određenoj županiji. Indeks sezonalnosti turizma određuje se kao koeficijent varijacije prosječnog dnevnog broja turista u gradu ili općini na mjesečnoj razini. Što je vrijednost indeksa veća, to je turistička aktivnost u jedinici lokalne samouprave sezonalnija. Vrijednosti su indeksa za Republiku Hrvatsku i županije prosjeci izračunani na osnovi vrijednosti indeksa za sve jedinice lokalne samouprave ili za jedinice lokalne samouprave u određenoj županiji.

Indeks ranjivosti na koncentraciju i sezonalnost turizma izračunan je kao umnožak indeksa koncentracije i sezonalnosti turizma kako bi se prikazala ukupna ranjivost Republike Hrvatske, županija i jedinica lokalne samouprave na intenzitet turističke potražnje za određište, na sezonalnost turizma ili oboje.

Indeks ranjivosti izračunan je primjenom metodologije opisane u Batista e Silva i dr. (2018.). Udio postelja u privatnom smještaju te udio postelja u hotelima, hostelima i kampovima prikazan je udjelom tih dviju vrsta smještaja u ukupnom turističkom smještaju.

Prosječne vrijednosti pet pokazatelja za sve jedinice lokalne samouprave Republike Hrvatske, prikazane u tablici 2., upućuju na dijelom povoljne, a dijelom nepovoljne trendove povezane s turističkom djelatnošću. Intenzitet turističke potražnje izražen indeksom koncentracije turizma najveću je vrijednost zabilježio u 2012. (2,02) nakon čega je u razdoblju od 2013. do 2018. bilježio pad vrijednosti te je u 2018. dosegao svoj minimum u iznosu od 1,59. U sljedeće tri godine indeks koncentracije turizma znatno raste te u 2020. i u 2021., bez obzira na to što su te dvije godine obilježene smanjenim brojem turističkih noćenja, doseže vrijednost indeksnog boda od 1,94, što upućuje na to da je u razdoblju od 2019. do 2021. došlo do povećanja intenziteta turističke potražnje u jedinicama lokalne samouprave u Republici Hrvatskoj.

Vrijednost indeksa sezonalnosti turizma također je u prvom dijelu promatranog razdoblja bilježila prosječno smanjenje ili stagniranje u jedinicama lokalne samouprave u Republici Hrvatskoj pokazujući da se u prosječnoj lokalnoj jedinici sezonalnost turizma do 2017. smanjivala, odnosno da se turistička sezona u prosjeku produljivala. Nakon 2017. vrijednost se indeksa sezonalnosti turizma počela povećavati te je svoje rekordne vrijednosti dosegla u 2020. i 2021.

Indeksa ranjivosti na koncentraciju i sezonalnost turizma u prosjeku se u Hrvatskoj smanjivao 2012. – 2015. Od 2016. indeks ranjivosti počeo je znatno rasti ukazujući na to da su u prosjeku jedinice lokalne samouprave u Hrvatskoj sve ranjivije s obzirom na povećani intenzitet turističke potražnje i skraćenu turističku sezonu. Indeks ranjivosti svoju je rekordnu vrijednost ostvario u 2019. (6,39), koja je ujedno bila i rekordna turistička

godina po broju turističkih dolazaka i noćenja te ostvarenim prihodima od turizma.

Tijekom promatranog razdoblja u prosjeku se u lokalnim jedinicama u Hrvatskoj povećao udio postelja u privatnom smještaju sa 30,9 na 56,5 posto, a udio je postelja u hotelima, hostelima i kampovima smanjen sa 17,2 na 15,8 posto.

Tablica 2. Pokazatelji koncentracije, sezonalnosti, ranjivosti turizma te smještajnih kapaciteta za jedinice lokalne samouprave Republike Hrvatske

	Indeks koncentracije turizma	Indeks sezonalnost turizma	Indeks ranjivosti na koncentraciju i sezonalnost turizma	Udio postelja u privatnom smještaju (u %)	Udio postelja u hotelima, hostelima i kampovima (u %)
2012.	2,02	0,68	3,99	30,90	17,23
2013.	1,78	0,46	3,65	32,87	16,70
2014.	1,74	0,43	3,05	32,42	16,01
2015.	1,74	0,46	3,06	34,06	16,82
2016.	1,67	0,52	3,48	43,45	15,92
2017.	1,64	0,50	3,57	46,85	15,34
2018.	1,59	0,67	4,12	51,88	15,14
2019.	1,76	0,64	6,39	54,94	15,48
2020.	1,94	1,16	3,79	54,15	15,19
2021.	1,94	1,08	5,56	56,46	15,82

Izvor: EIZ

2.2. ŽUPANIJE

Tablica 3. prikazuje prosječne vrijednosti analiziranih turističkih pokazatelja za jedinice lokalnih samouprava razvrstanih po pripadnim županijama. Prikazano je stanje u 2021. te stopa promjene vrijednosti indeksa u odnosu na 2012. Intenzitet turističke potražnje izražen indeksom koncentracije turizma očekivano je najveći u jedinicama lokalne samouprave u primorskim županijama. Najveći je u lokalnim jedinicama u Istarskoj županiji, gdje iznosi 7,3, zatim u Zadarskoj županiji, gdje doseže vrijednost 5,7, i u Primorsko-goranskoj županiji, gdje bilježi vrijednost od 5,6. Najveći je porast koncentriranosti turizma, u iznosu od 1,4 indeksna boda, zabilježen u gradovima i općinama u Zadarskoj županiji, a najveće smanjenje u istoj vrijednosti indeksnih bodova u gradovima i općinama u Istarskoj županiji. Znatno smanjenje intenziteta turističke potražnje bilježe još i lokalne jedinice u Splitsko-dalmatinskoj i Primorsko-goranskoj županiji.

Najizraženiju (odnosno najkraću) turističku sezonu bilježe lokalne jedinice u Splitsko-dalmatinskoj i Zadarskoj županiji koje bilježe prosječnu vrijednost indeksa sezonalnosti od 1,7. Slijede ih Dubrovačko-neretvanska, Šibensko-kninska i Istarska županija. Od kontinentalnih jedinica najveću sezonalnost turizma bilježe jedinice u Varaždinskoj županiji. Ni jedna županija nije u promatranom razdoblju zabilježila smanjenje sezonalnosti turizma, no sezonalnost se znatno povećavala u lokalnim jedinicama u kontinentalnim županijama koje nemaju dugu povijest bavljenja turizmom. Najveće povećanje vrijednosti indeksa sezonalnosti tako bilježe lokalne jedinice u Varaždinskoj (0,9 indeksnih bodova), Koprivničko-križevačkoj (0,7) i Bjelovarsko-bilogorskoj (0,6) županiji. Veliko povećanje sezonalnosti turizma od 0,7 indeksnih bodova bilježi se i u Splitsko-dalmatinskoj županiji.

Tablica 3. Pokazatelji koncentracije, sezonalnosti i ranjivosti turizma te smještajnih kapaciteta za hrvatske županije

ŽUPANIJA	STANJE U 2021.					PROMJENA U 2021. U ODNOSU NA 2012.				
	Indeks koncentracije turizma	Indeks sezonalnosti turizma	Indeks ranjivosti na koncentraciju i sezonalnost turizma	Udio postelja u privatnom smještaju (u %)	Udio postelja u hotelima, hostelima i kampovima (u %)	Indeks koncentracije turizma (u i. b.)	Indeks sezonalnosti turizma (u i. b.)	Indeks ranjivosti na koncentraciju i sezonalnost turizma (u i. b.)	Udio postelja u privatnom smještaju (u p. b.)	Udio postelja u hotelima, hostelima i kampovima (u p. b.)
BJELOVARSKO-BILOGORSKA	0,0	0,9	1,7	32,2	7,7	0,0	0,6	0,9	17,1	-7,0
BRODSKO-POSAVSKA	0,0	0,5	1,1	22,7	13,1	0,0	0,3	0,5	21,8	-0,8
DUBROVAČKO-NERETVANSKA	3,1	1,5	10,6	65,8	25,5	-0,1	0,2	1,6	17,5	-11,1
GRAD ZAGREB	0,1	0,4	3,0	27,7	52,7	0,0	0,1	1,0	19,6	-23,7
ISTARSKA	7,3	1,4	10,0	70,3	23,5	-1,4	0,0	0,2	11,1	-5,5
KARLOVAČKA	0,3	1,3	5,8	54,9	34,2	0,0	0,4	2,6	13,2	10,0
KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA	0,0	0,9	1,7	39,2	9,4	0,0	0,7	1,0	33,2	0,4
KRAPINSKO-ZAGORSKA	0,2	0,9	2,8	50,9	19,6	0,1	0,5	1,4	27,7	-4,1
LIČKO-SENJSKA	3,3	1,4	8,9	75,3	23,0	0,1	0,5	3,3	19,8	6,8
MEĐIMURSKA	0,1	0,7	2,0	37,4	13,9	0,0	0,4	0,8	14,2	2,3
OSJEČKO-BARANJSKA	0,0	0,6	1,4	34,5	13,5	0,0	0,2	0,3	7,3	1,6
POŽEŠKO-SLAVONSKA	0,0	0,6	2,1	64,0	11,9	0,0	0,1	0,8	61,8	-1,3
PRIMORSKO-GORANSKA	5,6	1,3	8,9	71,1	20,5	-0,4	0,1	0,6	17,3	-4,2
SISAČKO-MOSLAVAČKA	0,0	0,8	1,8	51,1	12,8	0,0	0,3	0,3	17,4	1,5
SPLITSKO-DALMATINSKA	3,5	1,7	11,5	87,8	10,3	-0,4	0,7	4,6	41,1	-8,8
ŠIBENSKO-KNINSKA	3,4	1,5	10,0	79,9	11,8	0,2	0,6	2,8	40,1	-3,2
VARAŽDINSKA	0,0	1,2	3,2	53,5	15,5	0,0	0,9	2,4	50,5	-1,3
VIROVITIČKO-PODRAVSKA	0,0	0,4	1,4	29,1	21,6	0,0	0,0	0,1	14,0	6,8
VUKOVARSKO-SRIJEMSKA	0,0	0,6	1,4	44,1	8,5	0,0	0,4	0,6	33,4	0,9
ZADARSKA	5,7	1,7	13,4	79,9	18,1	1,4	0,3	3,3	26,1	2,0
ZAGREBAČKA	0,0	0,8	2,1	56,2	9,1	0,0	0,5	1,5	36,6	2,9

Izvor: EIZ

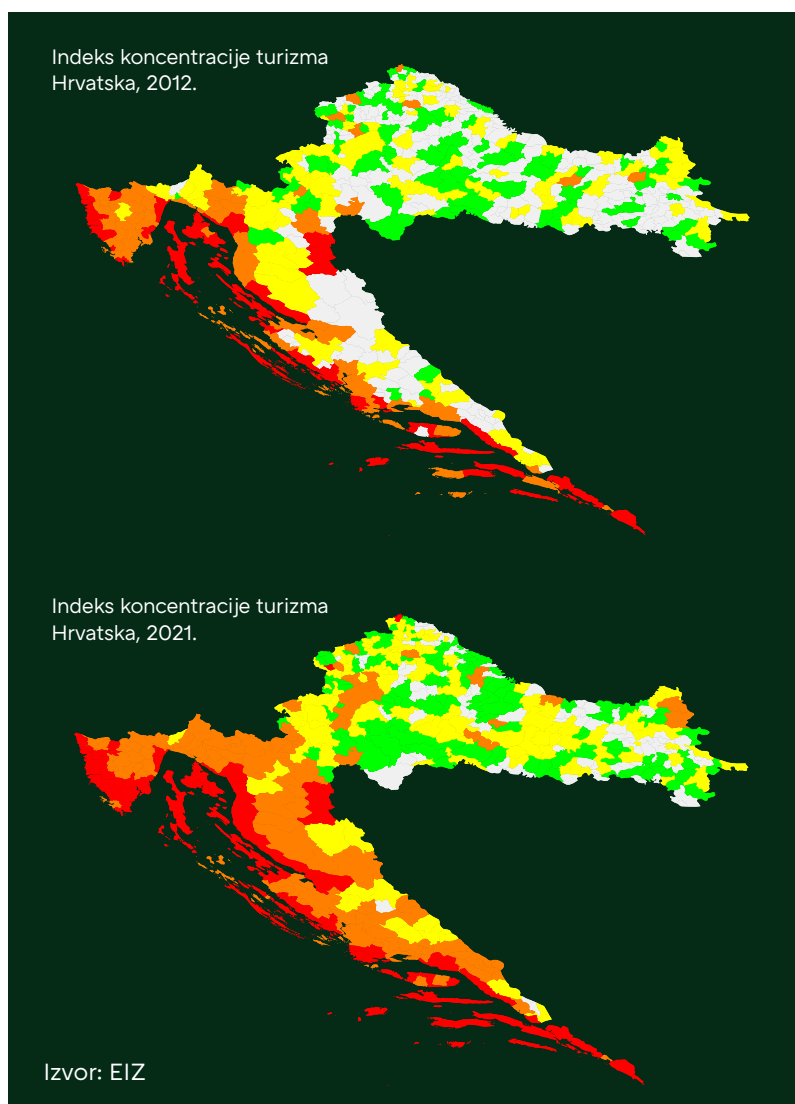
Vrijednost indeksa ranjivosti na koncentraciju i sezonalnost turizma očekivano je najveća u primorskim županijama. U prosjeku su najranjivije lokalne jedinice u Zadarskoj županiji, gdje vrijednost indeksa ranjivosti u 2021. iznosi 13,4, zatim u Splitsko-dalmatinskoj županiji, gdje je vrijednost indeksa 11,5, te u Dubrovačko-neretvanskoj, gdje iznosi 10,6, te Šibensko-kninskoj i Istarskoj županiji, gdje iznosi 10,0. Od lokalnih su jedinica u kontinentalnim županijama turizmu najizloženije jedinice u Karlovačkoj i Varaždinskoj županiji koje bilježe vrijednosti indeksa ranjivosti od 5,8 i 3,2. Ni jedna županija u razdoblju 2012. – 2021. nije zabilježila smanjenje ranjivosti na koncentraciju i sezonalnost turizma. Najveće su, pak, povećanje ranjivosti u promatranom razdoblju ostvarile jedinice lokalne samouprave u Splitsko-dalmatinskoj i Zadarskoj županiji gdje su se vrijednosti indeksa ranjivosti povećale za 4,6 odnosno 3,3 indeksnih bodova. Povećanje indeksa ranjivosti u vrijednosti od 3,3 indeksna boda bilježe i lokalne jedinice u Ličko-senjskoj županiji. Lokalne jedinice u Karlovačkoj županiji u prosjeku bilježe najveće povećanje ranjivosti na turizam koje je u promatranom razdoblju iznosilo 2,6 indeksnih bodova.

Što se strukture turističkih smještajnih kapaciteta tiče, najnepovoljniju strukturu smještaja bilježi Splitsko-dalmatinska županija u kojoj je u lokalnim jedinicama u prosjeku u 2021. godini 87,8 posto kapaciteta bilo usredotočeno u privatnom, a samo 10,3 posto u kolektivnom smještaju. Slijede je Zadarska i Šibensko-kninska županija u čijim je lokalnim jedinicama u prosjeku 79,7 posto ukupnog turističkog smještaja usredotočeno na privatni smještaj. Od primorskih županija najpovoljnije je stanje u Dubrovačko-neretvanskoj županiji u kojoj je 25,5 posto smještaja usredotočeno na hotele, hostele i kampove, a 65,8 posto na privatni smještaj. Najveći je udio smještajnih kapaciteta u hotelima, hostelima i kampovima, pa samim time i najmanji udio privatnog smještaja, u Gradu Zagrebu, u kojem se 52,7 posto smještajnih kapaciteta odnosi na postelje u hotelima, hostelima i kampovima.

U promatranom razdoblju ni jedna županija nije zabilježila pad udjela privatnog smještaja u ukupnom smještaju. Istodobno je čak 11 županija zabilježilo smanjenje udjela hotela, hostela i kampova u ukupnom smještaju, pri čemu se posebno ističe veliko smanjenje udjela tog smještaja u Gradu Zagrebu (-23,7 postotnih bodova) i Dubrovačko-neretvanskoj županiji (-11,1 postotnih bodova). Najveće prosječno povećanje udjela privatnog smještaja u ukupnom smještaju bilježe lokalne jedinice u Požeško-slavonskoj (61,8 postotnih bodova) i Varaždinskoj županiji (50,5 postotnih bodova). Među lokalnim jedinicama u primorskim županijama najveće je povećanje udjela privatnog smještaja u ukupnom smještaju zabilježeno u prosjeku u jedinicama u Splitsko-dalmatinskoj (41,1 postotni bod), Šibensko-kninskoj (40,1 postotni bod) i Zadarskoj županiji (26,1 postotni bod).

2.3. JEDINICE LOKALNE SAMOUPRAVE

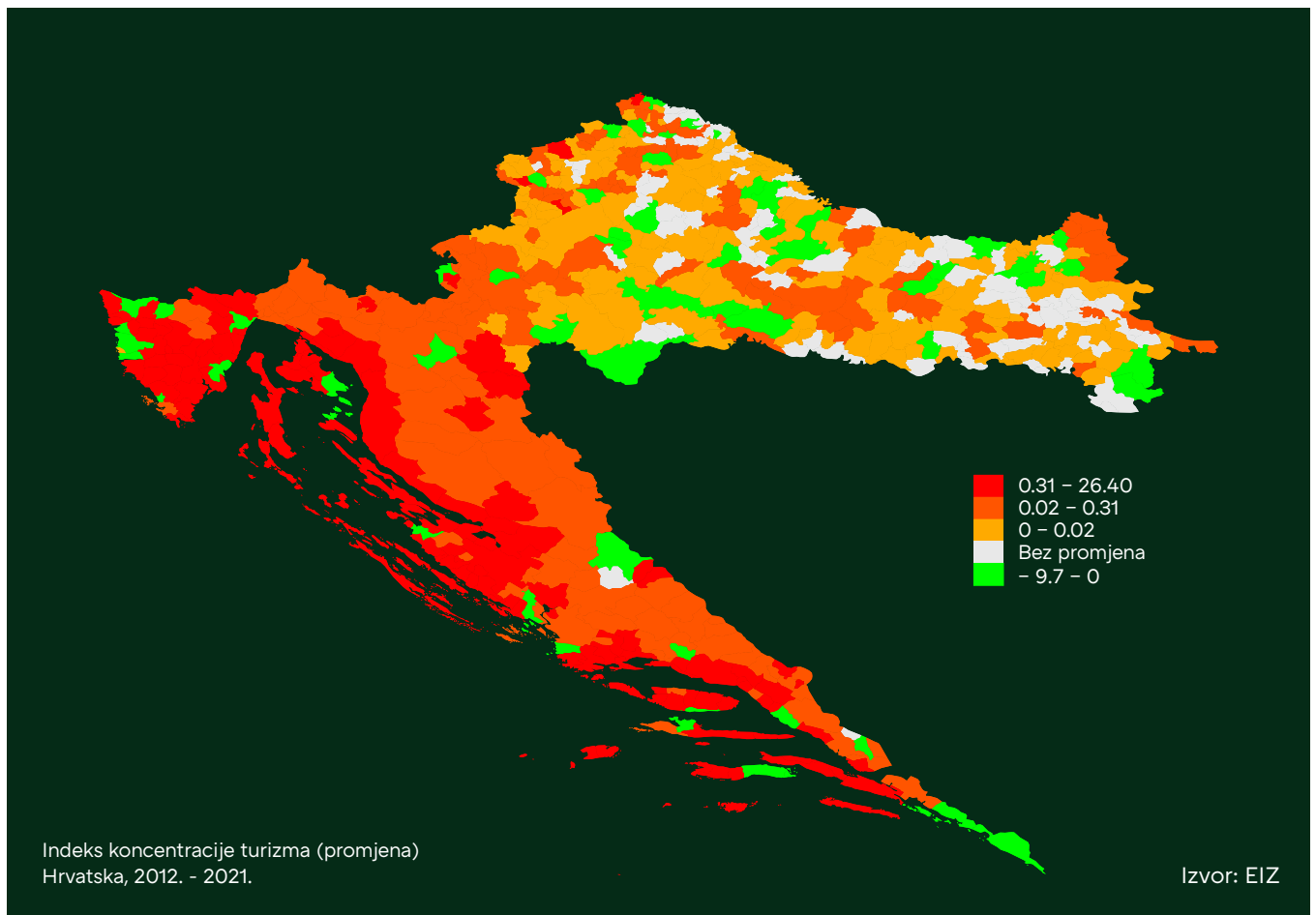
Slika 1. prikazuje vrijednost indeksa koncentracije turizma u 2012. i 2021. Crvena boja označava najveću vrijednost indeksa, zelena najmanju vrijednost indeksa, a u jedinicama lokalne samouprave na slikama označenim bijelom bojom nije bilo turističke aktivnosti u promatranoj godini. Ako promotrimo vrijednosti indeksa koncentracije turizma u 2012., primijetit ćemo da pojedine priobalne lokalne jedinice u Istri, Kvarneru te sjevernoj, srednjoj i južnoj Dalmaciji bilježe najveći intenzitet turističke potražnje prema broju ostvarenih turističkih noćenja po stanovniku. Od kontinentalnih lokalnih jedinica samo jedinice uz nacionalni park Plitvička jezera bilježe jednako intenzivnu turističku potražnju, a znatan dio jedinica u dalmatinskom zaleđu i u kontinentalnoj Hrvatskoj uopće se ne bavi turizmom. Devet godina poslije, a u skladu s prosječnim vrijednostima indeksa koncentracije za cjelokupnu Hrvatsku opisanim u poglavlju 2.1., slika je Hrvatske, kad je intenzitet turističke aktivnosti u pitanju, znatno drukčija. Veći broj priobalnih jedinica lokalne samouprave bilježi najveći stupanj turističke intenzivnosti, uključujući i jedinice lokalne samouprave u unutrašnjosti Istre, gotovo cjelokupno dalmatinsko zaleđe, Lika i Gorski kotar bilježe povećanje stupnja turističke potražnje, a u većem broju kontinentalnih lokalnih jedinica koje u 2012. nisu bile turistički aktivne zabilježena je turistička aktivnost.

Slika 1. Indeks koncentracije turizma 2012. i 2021.

Prosječna vrijednost indeksa koncentracije za lokalne jedinice razvrstane po županijama upućuje na to da je u 2021. intenzitet turističke potražnje najizraženiji u Istarskoj, Primorsko-goranskoj i Zadarskoj županiji. Godine 2021. sljedećih je 25 jedinica zabilježilo najveći intenzitet turističke potražnje: Funtana, Vrsar, Tar-Vabriga, Vir, Baška, Lopar, Kolan, Novalja, Brtonigla, Nin, Tučepi, Brela, Cres, Dobrinj, Medulin, Podgora, Poveljana, Punat, Baška Voda, Omišalj, Bale, Rogoznica, Gradac, Mali Lošinj i Starigrad.

Slika 2. Promjena vrijednosti indeksa koncentracije turizma 2012.- 2021.

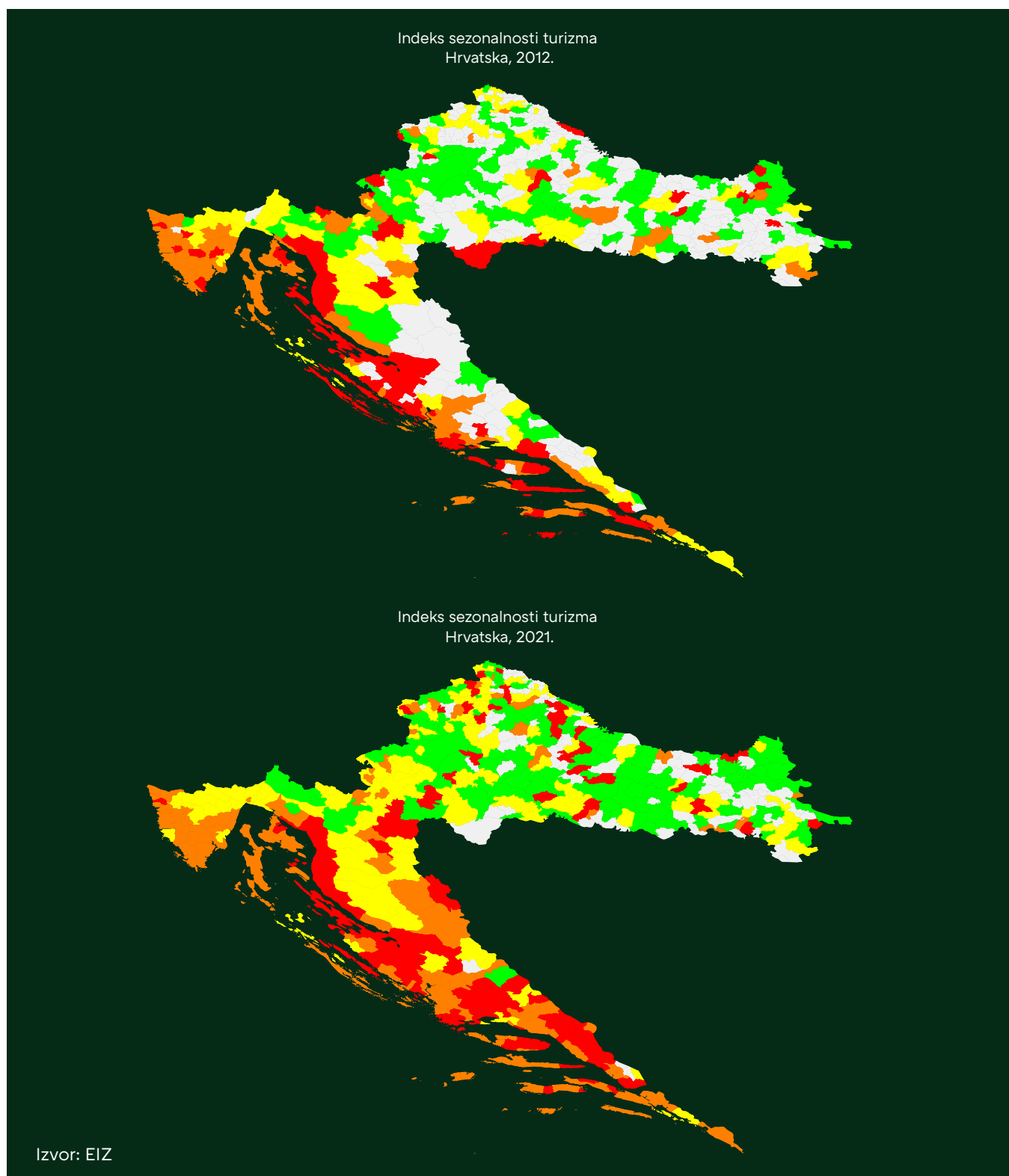
Na slici 2. prikazane su promjene vrijednosti indeksa koncentracije turizma u 2021. u odnosu na 2012. Sve jedinice označene crvenom, narančastom i žutom bojom bilježe povećanje intenziteta turističke potražnje. U jedinicama označenima zelenom bojom došlo je do smanjenja intenziteta turističke potražnje, a u jedinicama označenim bijelom bojom nije došlo ni do kakve promjene i to uglavnom zato što te jedinice nisu ni u 2012. ni u 2021. ostvarivale turističku aktivnost. Zamjetno je da je uz rijetke iznimke u priobalnim lokalnim jedinicama te u lokalnim jedinicama u dalmatinskom zaleđu, Gorskom kotaru i Lici došlo do snažnog povećanja intenziteta turističke potražnje.

Povećanje vrijednosti indeksa koncentracije turizma, odnosno povećani intenzitet turističke potražnje u 2021. u odnosu na 2012. zabilježilo je 25 jedinica lokalne samouprave: Vir, Kolan, Dobrinj, Poveljana, Pašman, Rogoznica, Privlaka, Jasenice, Janjina, Vrsi, Malinska-Dubašnica, Bale, Pirovac, Vrbnik, Milna, Sveti Lovreč, Svetvinčenat, Slivno, Tkon, Ližnjan, Raša, Obrovac, Tribunj, Tuhelj i Lastovo. Koncentriranost turizma u 2021. u odnosu na 2012. smanjena je u pedesetak jedinica lokalne samouprave u Hrvatskoj, među kojima se

posebno ističu: Poreč, Medulin, Primošten, Puntat, Brela, Baška Voda, Brtonigla, Fažana, Nin, Bol, Podgora, Lopar, Baška, Vrsar, Tar-Vabriga i Funtana.

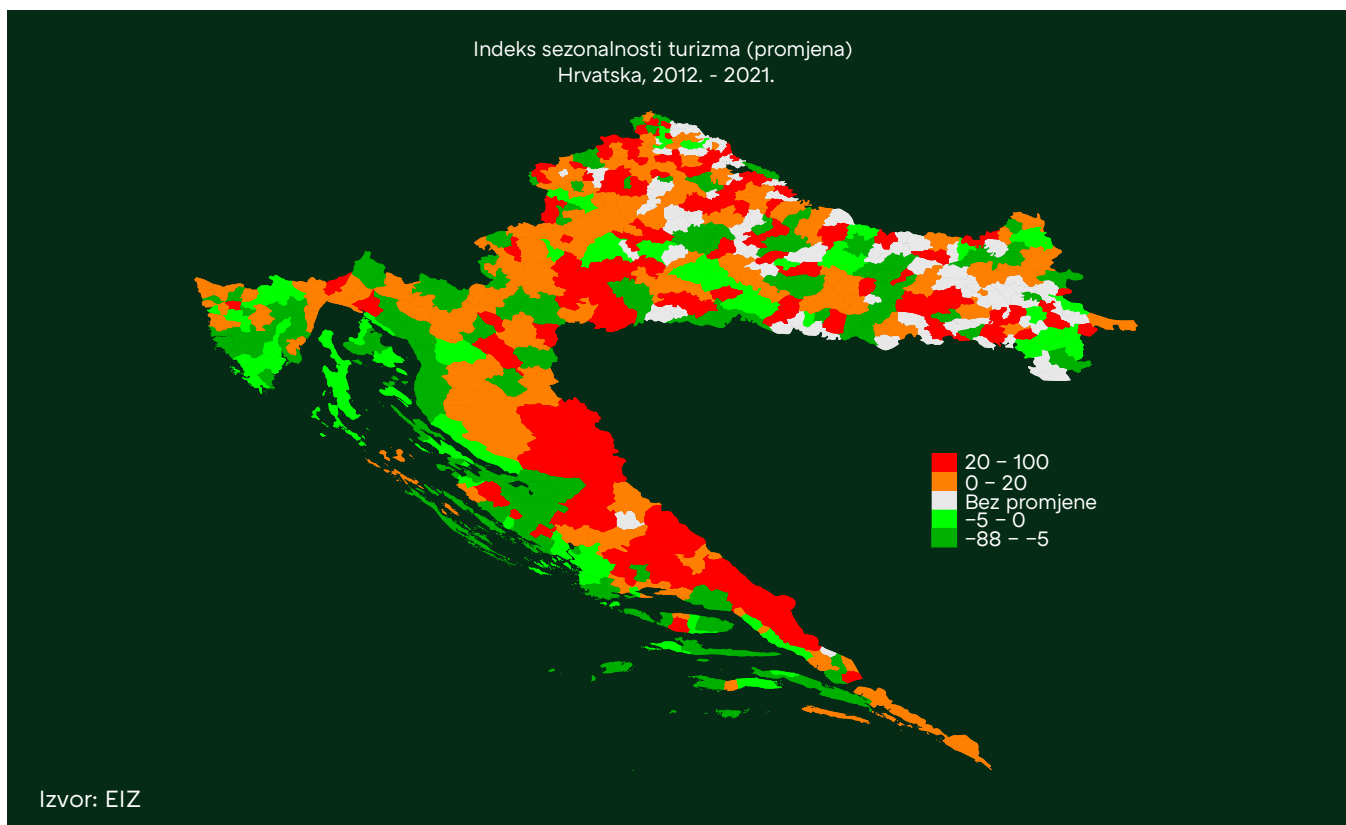
Na slici 3. prikazane su vrijednosti indeksa sezonalnosti turizma u 2012. i 2021. za sve jedinice lokalne samouprave koje su u navedenim godinama ostvarivale turistička noćenja. Jedinice označene crvenom bojom imaju najizraženiju turističku sezonu, a zatim redom jedinice označene narančastom, žutom i zelenom bojom imaju slabije izraženu sezonu. Jedinice označene bijelom bojom nisu u promatranoj godini zabilježile turističku aktivnost. Usporedbom stanja u 2012. i 2021. primjetno je da se turistička sezona u istarskim lokalnim jedinicama (posebice u unutrašnjosti) produljila, a stanje se u mnogim priobalnim jedinicama u Dalmaciji i njezinu zaleđu u znatnoj mjeri pogoršalo, odnosno sezonalnost je turizma postala izraženijom. Sezonalnost turizma ujedno je postala izraženijom u mnogim kontinentalnim lokalnim jedinicama, koje bilježe čak i veću vrijednost indeksa sezonalnosti turizma od primorskih lokalnih jedinica.

Slika 3. Indeks sezonalnosti turizma u 2012. i 2021.

Najveću vrijednost indeksa sezonalnosti turizma u 2021. bilježe upravo kontinentalne jedinice lokalne samouprave: Peteranec, Gvozd, Magadenovac, Novigrad Podravski, Petlovac, Visoko, Veliki Grđevac, Veliko Trojstvo, Petrijanec, Sirač, Budinščina, Končanica, Mihovljan, Ervenik, Hlebine, Ljubeščica, Gornji Mihaljevec, Lovreć, Tovarnik, Kravarsko, Breznica, Zažablje, Donji Lapac, Kloštar Podravski i Prgomet. Među primorskim lokalnim jedinicama visoku vrijednost indeksa sezonalnosti bilježe Pašman, Marina, Poveljana, Ražanac, Posedarje, Bibinje, Kukljica, Privlaka, Selca, Smokvica i Sukošan.

Slika 4. Promjena vrijednosti indeksa sezonalnosti turizma 2012. – 2021.

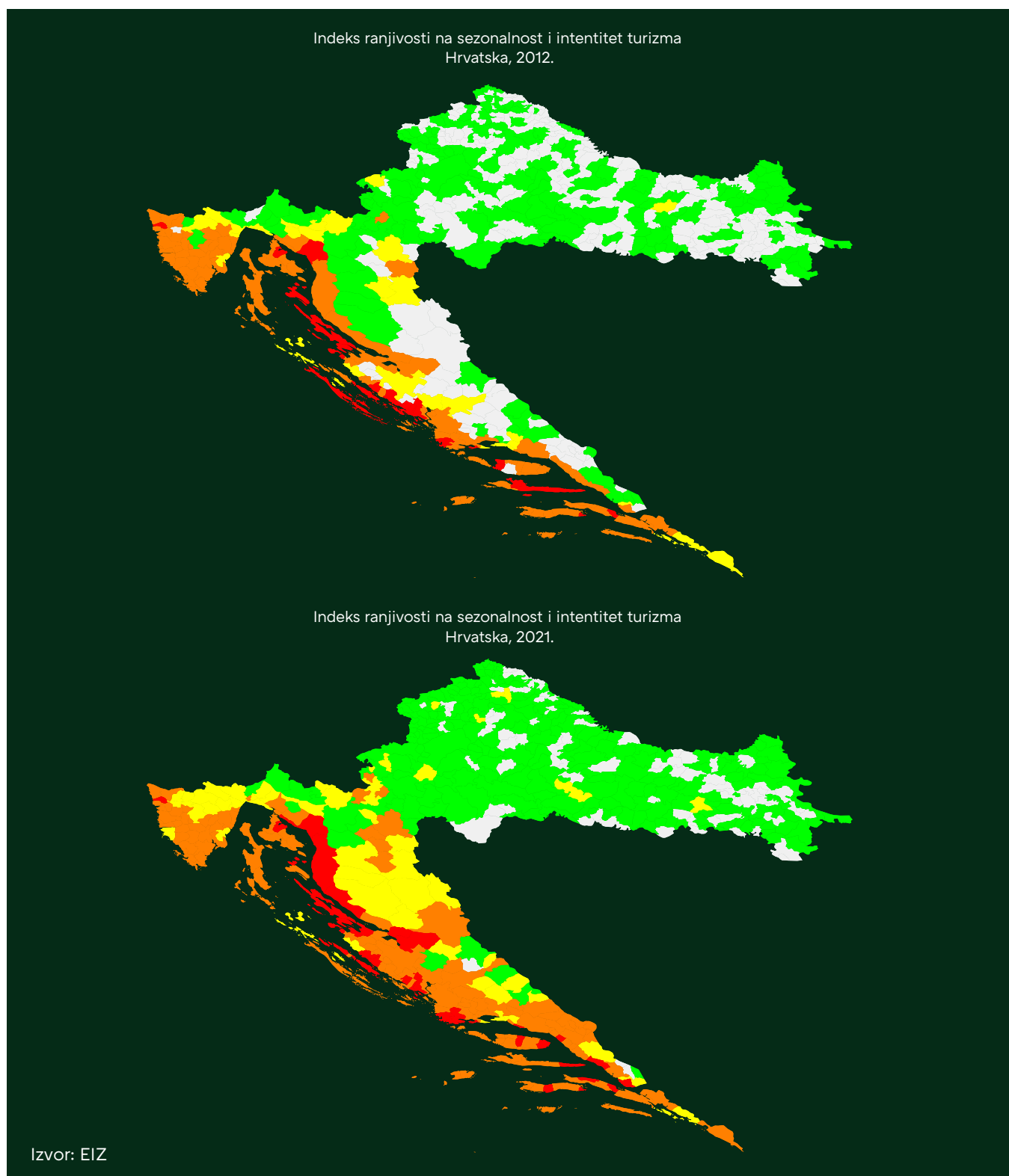

Na slici 4. zamjetno je i da su gotovo sve priobalne i otočne jedinice lokalne samouprave u razdoblju 2012. – 2021. zabilježile smanjenje sezonalnosti turizma, odnosno produljivanje turističke sezone. Iznimku od tog pravila uočavamo samo u jedinicama lokalne samouprave u Dubrovačko-neretvanskoj županiji i u zapadnom dijelu Istarske županije. S druge je strane uočljivo da kako se turistička potražnja selila s priobalja u zaleđe i unutrašnjost zemlje, tako da su se i problemi sa sezonalnošću turizma također počeli seliti iz priobalja u unutrašnjost. Najveći se rast sezonalnosti turizma stoga bilježi u zadarskom, šibenskom i splitskom zaleđu, u lokalnim jedinicama poput Lovreća, Prgomet, Ciste Provo, Runovića, Otoka, Prološca, Primorskog Doca, Ružića i Unešića te u nizu jedinica lokalne samouprave u kontinentalnom dijelu zemlje poput Peteranca, Gvozda, Magadenovca, Novigrada Podravskog, Petlovca, Visokog i Velikog Grđevca.

Slika 5. prikazuje vrijednosti indeksa ranjivosti na koncentraciju (intenzitet) i sezonalnost turizma u 2012. i 2021. Najviše vrijednosti indeksa koje prikazuju najranjivije jedinice lokalne samouprave označene su crvenom bojom. Jedinice lokalne samouprave označene na kartama bijelom bojom u promatranim godinama nisu bilježile turističku aktivnost. Usporedbom stanja za 2012. i 2021. očito je da se izloženost jedinica lokalne samouprave na intenzitet turističke potražnje i sezonalnost turizma povećala u cjelokupnoj Hrvatskoj, odnosno da se prelila iz priobalja u dalmatinsko zaleđe, Liku i Gorski kotar te u dobrom dijelu i na unutrašnjost države.

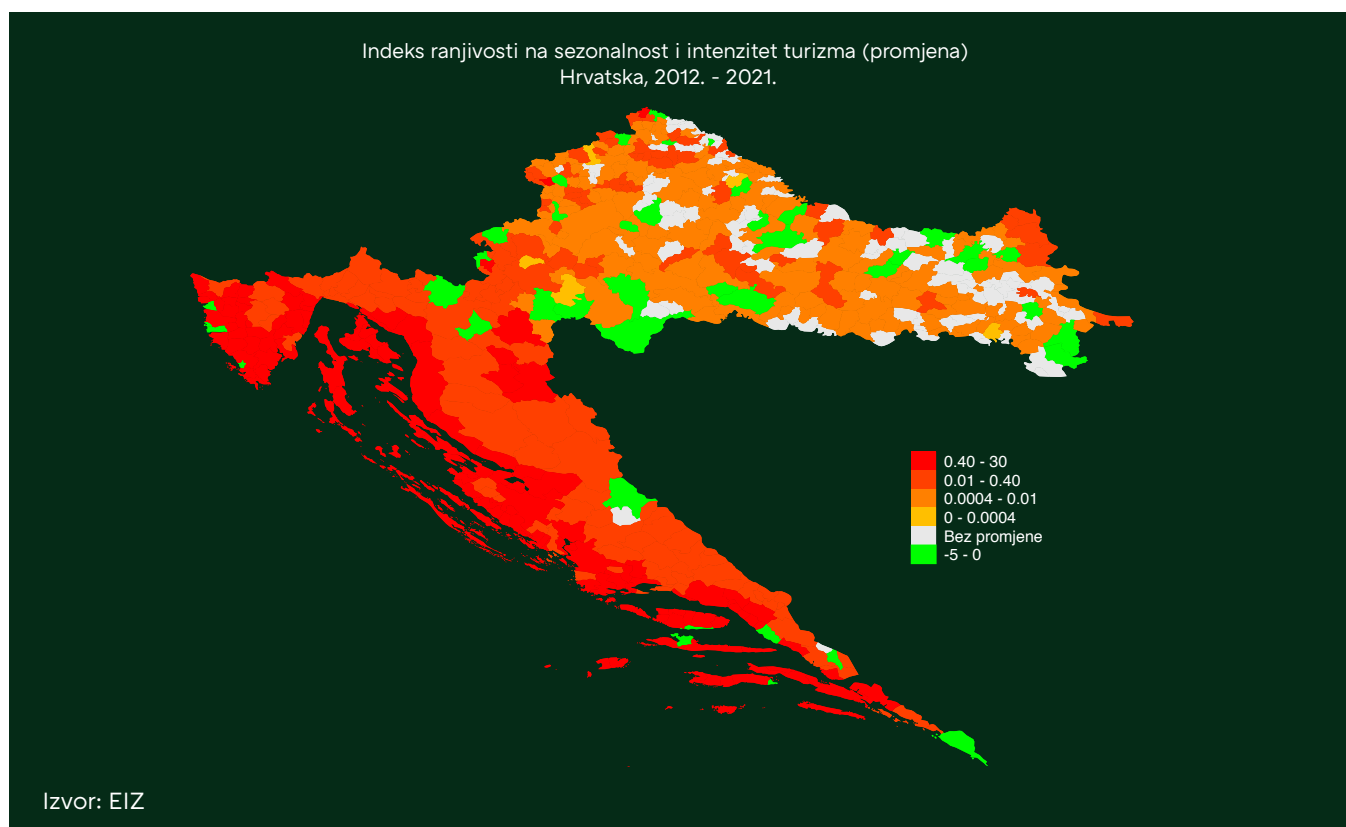
U 2021. godini 25 je najranjivijih jedinica lokalne samouprave na intenzitet i sezonalnost turizma: Funtana, Tar-Vabriga, Vir, Vrsar, Lopar, Baška, Kolan, Novalja, Poveljana, Brtonigla, Dobrinj, Nin, Podgora, Tučepi, Medulin, Baška Voda, Brela, Cres, Punat, Rogoznica, Gradac, Omišalj, Bale, Malinska-Dubašnica i Starigrad. Vidljivo je i da se izrazito visoka razina ranjivosti proširila i na jedinice lokalnih samouprava u unutrašnjosti Istre i dalmatinskom zaleđu kao što su: Vižinada, Oprtalj, Barban, Kaštelir-Labinci, Cista Provo, Dicmo, Lečevica, Polača, Obrovac, Lovreć, Prgomet, Zagvozd i Zmijavci. Ranjivost je u prosjeku izraženija i u mnogim kontinentalnim jedinicama.

Slika 5. Indeks ranjivosti na sezonalnost i intenzitet turizma 2012. i 2021.

Slika 6. zorno upućuje na to da je praktički velika većina jedinica lokalne samouprave u Hrvatskoj u 2021. bila ranjivija na sezonalnost i intenzitet turizma u odnosu na 2012. Premda je sezonalnost turizma u priobalnim i otočnim lokalnim jedinicama u navedenom razdoblju smanjena, zbog povećanja se intenziteta turističke potražnje u tim jedinicama njihova ranjivost na turističku aktivnost svejedno povećala. Istodobno je prelijevanjem turističke aktivnosti iz priobalnih i otočnih lokalnih jedinica u zaleđe i unutrašnjost dovelo do povećanja sezonalnosti lokalnih jedinica u zaleđu i unutrašnjosti te intenziteta turističke potražnje u tim jedinicama, što je rezultiralo ukupnim povećanjem ranjivosti tih jedinica na turističku aktivnost.

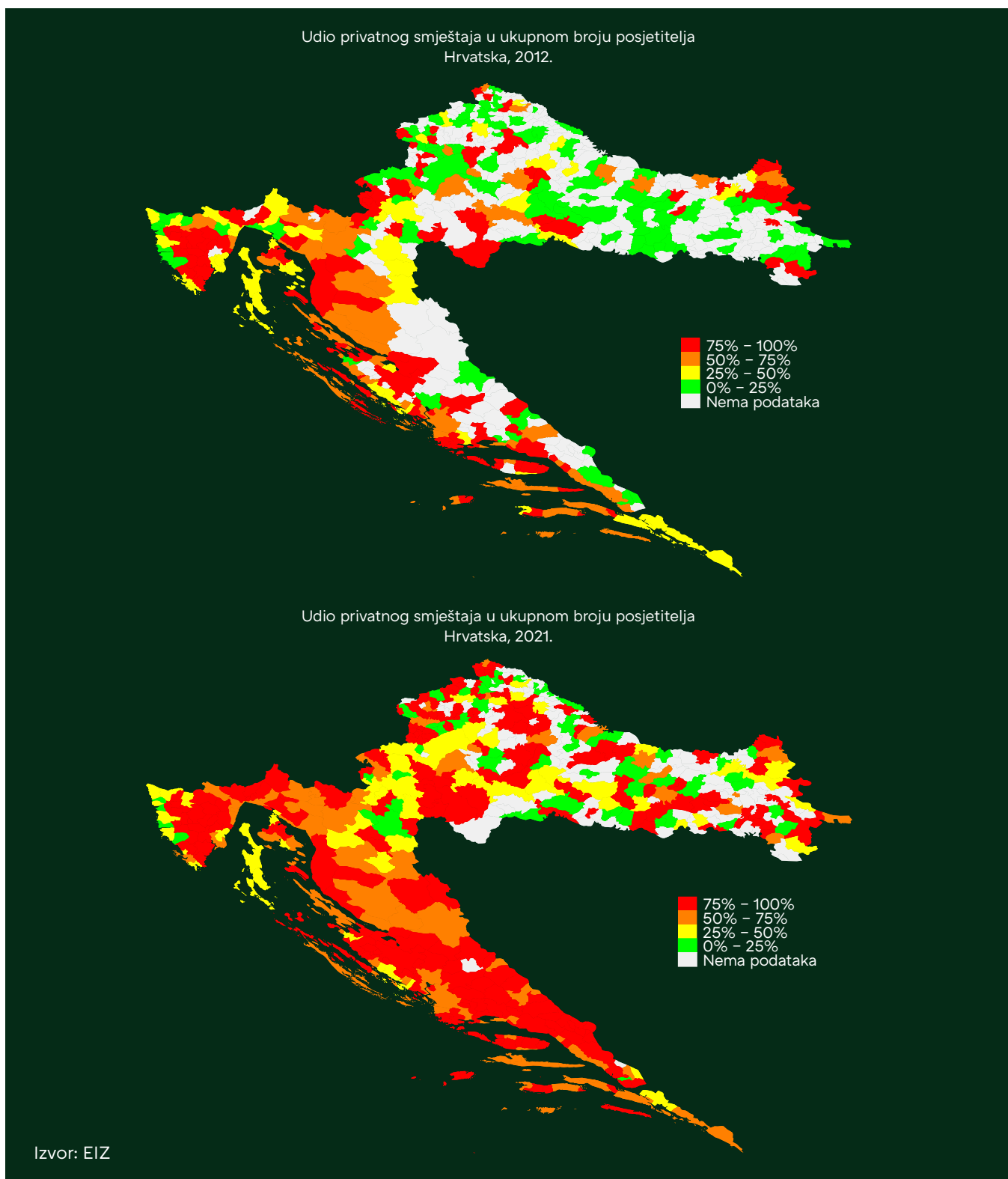
Slika 6. Promjena vrijednosti indeksa ranjivosti na sezonalnosti i intenzitet turizma 2012. – 2021.

Najveće su povećanje ranjivosti na sezonalnost i intenzitet turizma u razdoblju 2012. – 2021. zabilježile sljedeće jedinice lokalne samouprave: Vir, Dobrinj, Kolan, Poveljana, Pašman, Privlaka, Jasenice, Malinska-Dubašnica, Vrsi, Janjina, Rogoznica, Milna, Pirovac, Vrbnik, Sveti Lovreč, Vižinada, Mljet, Svetvinčenat, Slivno, Tkon, Bale, Omišalj, Ližnjan, Raša i Obrovac. Među kontinentalnim jedinicama lokalne samouprave najveće povećanje ranjivosti na sezonalnost i intenzitet turizma u promatranom razdoblju bilježe Slunj, Tuhelj, Sveti Martin na Muri, Vrhovine, Saborsko, Ribnik, Lovinac, Bosiljevo, Plaški i Tounj. Smanjenje ranjivosti u priobalnom dijelu zemlje bilježe samo pojedine jedinice lokalne samouprave koje se turističkom aktivnošću bave duži niz godina poput: Biograda na Moru, Sućurja, Malog Lošinja, Hvara, Paga, Staroga Grada, Brela, Poreča, Vodica, Lumbarde, Rovinja, Medulina, Primoštena, Punta, Baške Vode, Fažane, Nina, Bola, Baške, Podgore, Lopara, Vrsara, Tar-Vabriga i Funtane.

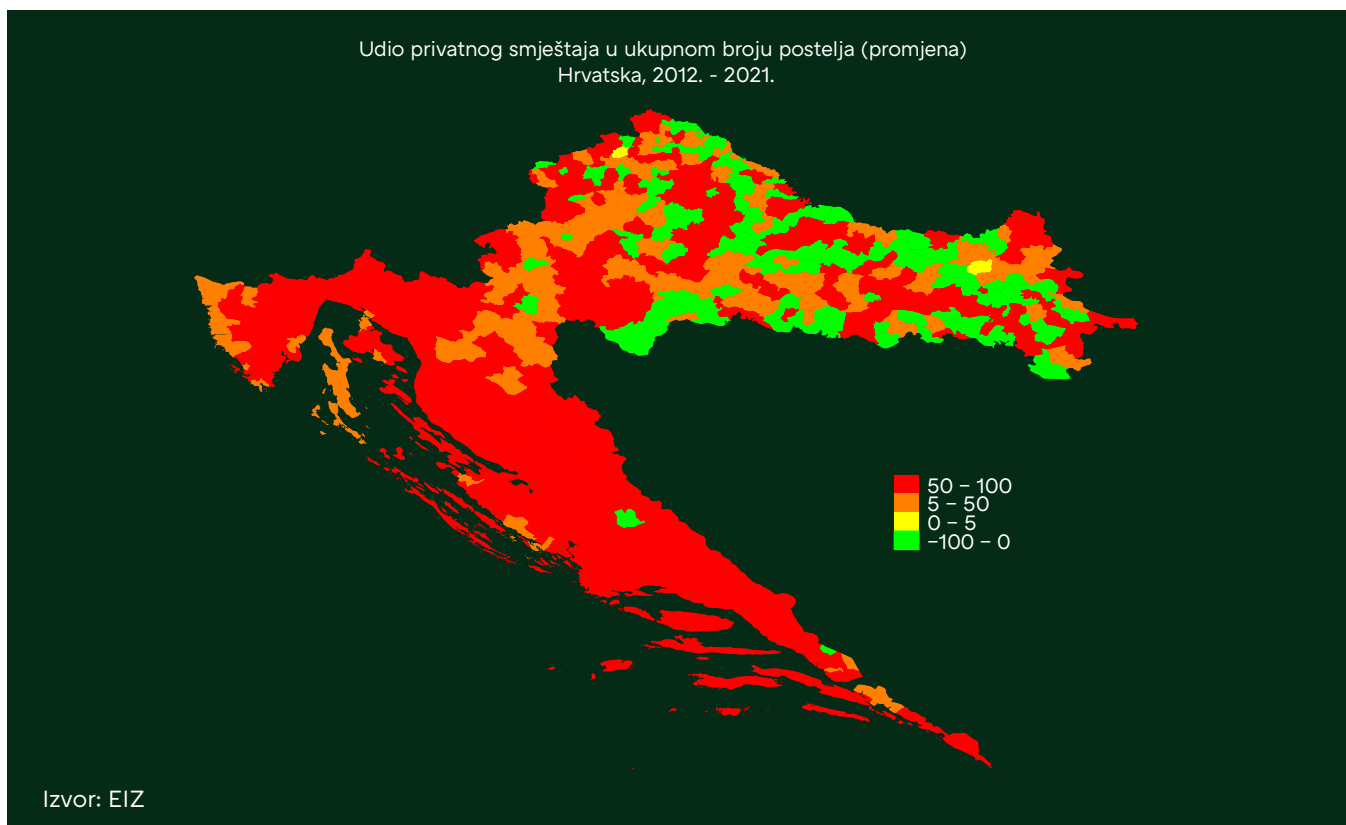
Nakon analize intenziteta turističke aktivnosti, sezonalnosti turizma i ranjivosti na intenzitet i sezonalnost turizma prelazimo na analizu promjena u strukturi smještajnih kapaciteta. Slika 7. prikazuje udio privatnog smještaja prema broju postelja u ukupnom broju postelja u svim oblicima turističkog smještaja za one jedinice lokalne samouprave koje su imale u dvije predmetne godine postelje za turistički smještaj u privatnom vlasništvu. Usporedbom stanja u 2012. i 2021. vidljivo je da je u 2021. došlo do znatnog povećanja udjela privatnog smještaja u ukupnom smještaju. U prethodnom dijelu analize zaključeno je da je prosječan udio privatnog smještaja u lokalnim jedinicama u Hrvatskoj narastao s 30,9 na 56,5 posto, pri čemu se u prevladavanju privatnog nad kolektivnim smještajem posebice ističu Splitsko-dalmatinska, Šibensko-kninska i Zadarska županija. Ukupno 159 jedinica lokalne samouprave u ponudi ima samo postelje u privatnom smještaju, a 133 jedinice lokalne samouprave uopće nemaju postelja u privatnom smještaju. Glavni je razlog za nepostojanje postelja u privatnom smještaju u te 133 lokalne jedinice izostanak turističke aktivnosti u njima.

Slika 7. Udio privatnog smještaja u ukupnom broju postelja 2012. i 2021.

Ako je slika 4., koja prikazuje trendove u promjeni sezonalnosti turizma u razdoblju 2012. – 2021., bila primjer povoljnih trendova u vezi s turističkim pokazateljima u Republici Hrvatskoj, slika 8. definitivno prikazuje najnepovoljnije trendove povezane s turističkom aktivnošću u jedinicama lokalne samouprave u Hrvatskoj. Iz slike je, naime, razvidno da su praktički sve jedinice lokalne samouprave u priobalnom i otočnom dijelu zemlje te jedinice lokalne samouprave u unutrašnjosti Istre, dalmatinskom zaleđu, Lici i Gorskom kotaru zabilježile povećanje udjela privatnog smještaja u svojim ukupnim turističkim smještajnim kapacitetima. Povećanje je tog udjela, uz neke iznimke u zapadnoj Istri, Kvarneru te zadarskom i dubrovačkom priobalju, iznosilo čak između 50 i 100 postotnih bodova u odnosu na udio zabilježen u 2012.

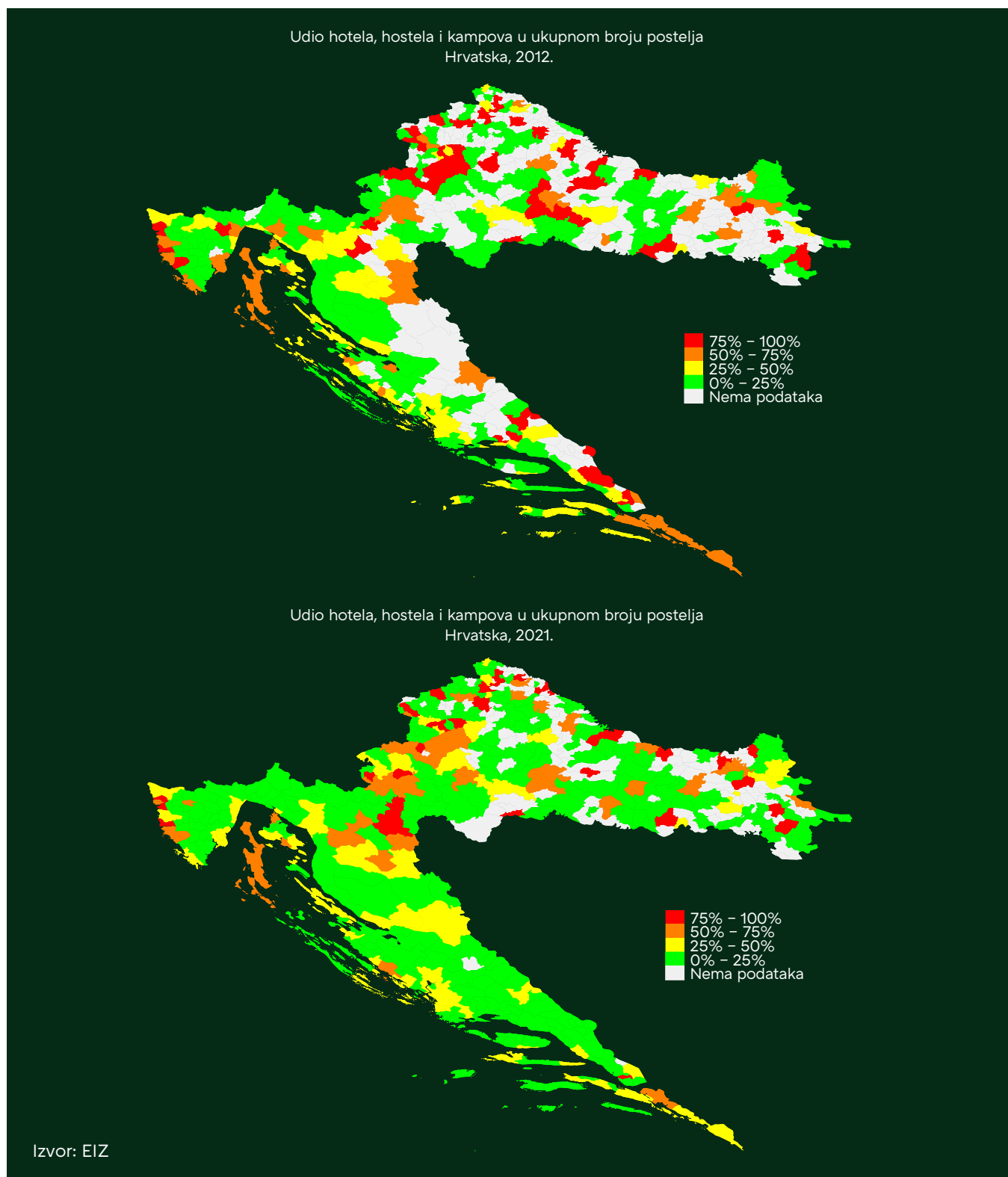
Slika 8. Promjena udjela privatnog smještaja u ukupnom broju postelja 2012. – 2021.

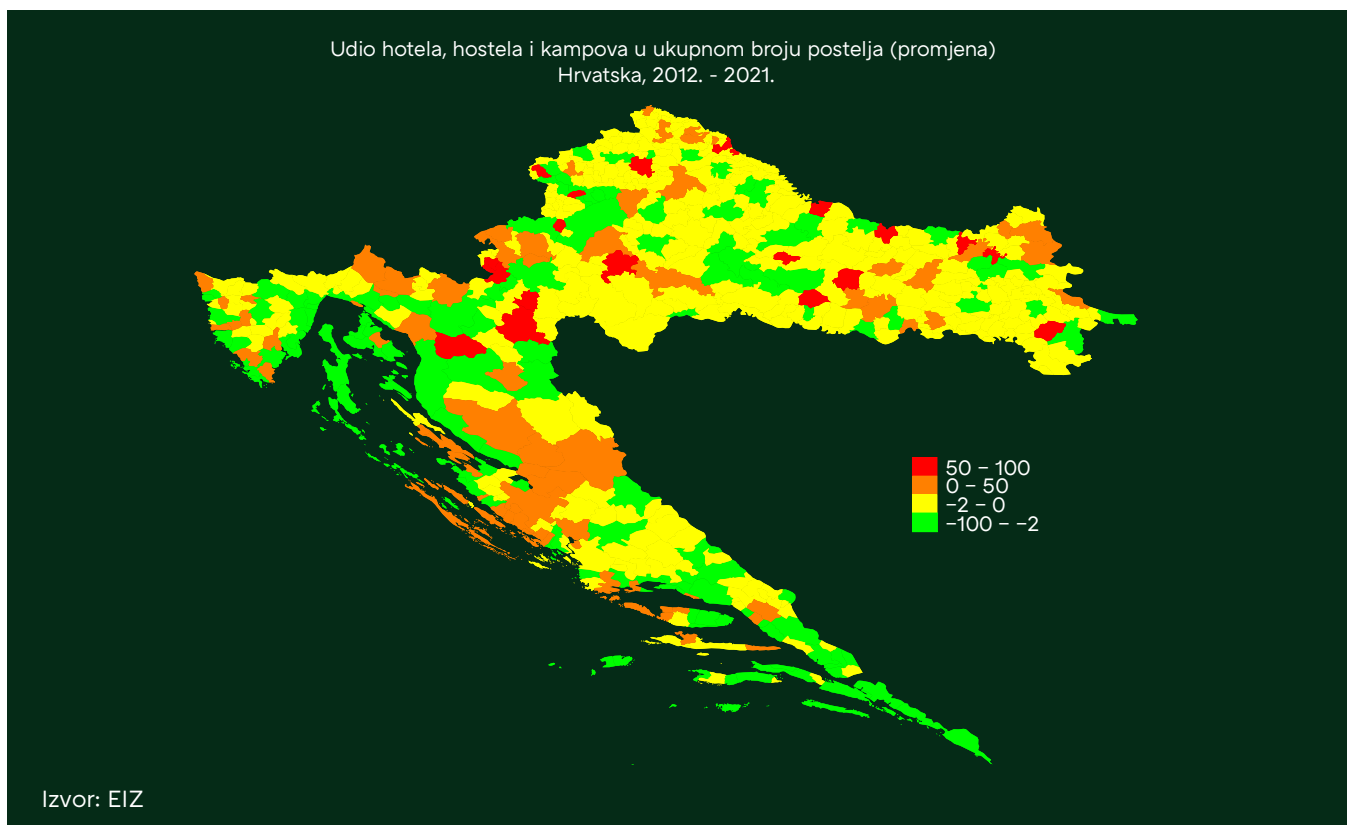
Istodobno s povećanjem udjela privatnog smještaja dolazi i do smanjenja udjela broja postelja u hotelima, hostelima i kampovima. U prosječnoj se jedinici lokalne samouprave u Hrvatskoj udio hotela, hostela i kampova u ukupnom broju postelja smanjio sa 17,2 na 15,8 posto u razdoblju 2012. – 2021., pri čemu Grad Zagreb i Dubrovačko-neretvanska županija bilježe najveći udio tog tipa smještaja u ukupnom smještaju u 2021. Godine 2021. u Hrvatskoj su bile samo 33 lokalne jedinice koje su imale udio hotela, hostela i kampova veći od 75 posto u ukupnom smještaju, od čega su samo četiri lokalne jedinice tradicionalna turistička mjesta u primorskom dijelu zemlje, odnosno u Istarskoj županiji (Funtana, Vrsar, Brtonigla i Tar-Vabriga). 64 jedinice lokalne samouprave imale su udio hotelskog i hostelskog smještaja te smještaja u kampovima od 25 do 50 posto, 103 jedinice imaju udio smještaja do 25 posto, a 318 lokalnih jedinica uopće nema u ponudi smještaj u hotelima, hostelima i kampovima.

U razdoblju 2012. – 2021. ukupno je 19 jedinica lokalne samouprave povećalo udio hotela, hostela i kampova u ukupnom smještaju za 50 – 100 postotnih bodova. Svih tih 19 jedinica nalazi se u kontinentalnom dijelu zemlje. 79 jedinica lokalne samouprave povećalo je udio hotela, hostela i kampova u ukupnom broju postelja za do 50 posto. Od tradicionalnih turističkih odredišta u tu skupinu lokalnih jedinica ubrajaju se, između ostalog, Tkon, Kolan, Motovun, Preko, Murter, Pirovac, Sali, Novi Vinodolski, Pašman, Stari Grad, Pag, Skradin, Okrug, Makarska, Umag, Vrsi, Kostrena i Poveljana. Ukupno su 153 jedinice lokalne samouprave u promatranom razdoblju zabilježile smanjenje udjela kolektivnog smještaja u ukupnom broju postelja, pri čemu valja naglasiti da se u tu skupinu lokalnih jedinica ubrajaju i mnoge primorske i otočne jedinice lokalne samouprave tradicionalno specijalizirane za turističku djelatnost.

Slika 9. Udio hotela, hostela i kampova u ukupnom broju postelja 2012. i 2021.

Slika 10. Promjena udjela hotela, hostela i kampova u ukupnom broju postelja 2012. – 2021.

3. ZAKLJUČAK

Cilj je ove studije bio analizirati stanje i trendove u različitim aspektima izloženosti jedinica lokalne samouprave na sve intenzivniju turističku aktivnost u našoj zemlji. Pod različitim aspektima izloženosti turističkoj aktivnosti u studiji podrazumijevamo intenzitet turističke potražnje, sezonalnost turističke aktivnosti (odnosno duljinu trajanja turističke sezone), ukupnu ranjivost lokalnih jedinica na promjene u intenzivnosti i sezonalnosti turizma te promjene u strukturi smještajnih kapaciteta. Analiza je provedena za razdoblje 2012. – 2021. Sastavljena je za područje cjelokupne Republike Hrvatske te za hrvatske županije i jedinice lokalne samouprave.

Ako uspoređujemo pokazatelje turističke aktivnosti u Hrvatskoj s drugim mediteranskim zemljama u Europskoj uniji koje su izravni hrvatski konkurenti, uočljivo je da je u razdoblju 2012. – 2020. turistička ponuda u Hrvatskoj, ako je izražavamo brojem smještajnih kapaciteta ili koncentracijom smještajnih kapaciteta po stanovniku, rasla znatno brže u odnosu na većinu mediteranske konkurencije. Jednako visoke stope rasta smještajnih kapaciteta i koncentracije tih kapaciteta bilježi samo Portugal. U nastavku studije, kad se taj rast ponude smještajnih kapaciteta razluči na županije i jedinice lokalne samouprave, vidljivo je da do navedenog rasta ponude turističkog smještaja dolazi ponajviše zbog povećanja ponude privatnog smještaja u gotovo svim jedinicama lokalne samouprave te je upravo taj tip smještaja, za razliku od drugih mediteranskih zemalja, u Hrvatskoj dominantan vid turističkih smještajnih kapaciteta.

Usporedbom broja ostvarenih turističkih noćenja u Hrvatskoj i mediteranskim konkurentima, Hrvatska bilježi značajan rast potražnje za svojim turističkim proizvodom, no slično intenzivan rast bilježe i zemlje poput Portugala i Grčke. Međutim, ako prema intenzitetu turističke potražnje mjerenom brojem noćenja po stanovniku, Hrvatska bilježi najintenzivniju turističku potražnju među svim promatranim zemljama. Ujedno Hrvatska, uz Portugal i Grčku, bilježi i najizraženiji porast intenziteta turističke potražnje. Ako porast intenziteta turističke potražnje razlučimo po županijama i jedinicama lokalne samouprave, vidljivo je da se dio povećane

turističke potražnje, koju Hrvatska bilježi u promatranom razdoblju, prelio iz tradicionalnih turističkih odredišta u priobalnim i otočnim lokalnim jedinicama, na jedinice koje se u prošlosti nisu nužno specijalizirale za turističku aktivnost poput jedinica u unutrašnjosti Istre, dalmatinskom zaleđu, Lici i Gorskom kotaru, pa čak i u kontinentalnom dijelu Hrvatske. Iako je povećanje indeksa koncentracije turizma koji mjeri intenzitet turističke potražnje u 2021. u odnosu na 2012. i dalje najizraženije u priobalnim i otočnim lokalnim jedinicama, što znači da je većina turističke potražnje i dalje usredotočena na razmjerno uzak dio hrvatskog priobalnog i otočnog prostornog pojasa, prelijevanje dijela turističke potražnje na ostale lokalne jedinice ima određene prednosti i određene nedostatke.

Najveća je prednost mogućnost da stanovništvo jedinica koje se u prošlosti nisu bavile turizmom ostvari dohodak baveći se turističkom djelatnošću. Te lokalne jedinice mogu stoga povećati zaposlenost i dohodak stanovništva i lokalne uprave te ulagati u lokalnu infrastrukturu zbog povećanja turističke potražnje. Najveći je mogući nedostatak prelijevanja dijela turističke potražnje na zaleđe i kontinentalni dio zemlje stihijski pristup pretvaranju tih jedinica u turistička odredišta koji može povećati izloženost (odnosno ranjivost) tih jedinica na turističku aktivnost.

Analiza vrijednosti indeksa sezonalnosti i indeksa ranjivosti po lokalnim jedinicama upućuje na to da se u posljednjem desetljeću to već i dogodilo. Naime, usporedba vrijednosti indeksa sezonalnosti u 2021. u odnosu na 2012. ukazuje na to da najizraženiju negativnu promjenu u vidu skraćene turističke sezone bilježe upravo lokalne jedinice u dalmatinskom zaleđu koje su se turizmom intenzivnije počele baviti u posljednjih desetak godina, a priobalne i otočne jedinice, tj. lokalne samouprave koje su tradicionalno specijalizirane za turizam, istodobno bilježe znatno produljenje turističke sezone. Izvjesno je i da su jedinice u unutrašnjosti Istre i dalmatinskom zaleđu novom i drukčijom ponudom turističkog proizvoda efektivno preuzele dio turističke potražnje za tradicionalnim hrvatskim primorskim turističkim odredištima u vrhuncu sezone u srpnju i kolovozu rasterećujući tako ta odredišta tijekom vrhunca sezone. No, ako se ta odredišta ne budu bila u stanju uhvatiti u koštac sa svim zamkama stihijskog turističkog razvoja te posebice ako ne budu sposobna produljiti turističku sezonu, njihova će se ranjivost na turističku aktivnost nastaviti povećavati, a ranjivost bi se tradicionalnih hrvatskih turističkih odredišta mogla ubuduće početi smanjivati. Trenutačno se, međutim, to još ne događa jer vrijednost indeksa ranjivosti na koncentraciju i sezonalnost turizma raste u većini lokalnih jedinica u promatranom razdoblju. To se događa zato što intenzivno raste potražnja za hrvatskim turističkim proizvodom, pa se povećava koncentracija (odnosno intenzitet) turističke potražnje u velikom dijelu lokalnih jedinica. Ujedno u znatnom broju lokalnih jedinica (i to posebice onih koje nemaju dugogodišnje iskustvo bavljenja turizmom) povećava i sezonalnost turizma, zbog čega se ranjivost na turističku aktivnost povećava u najvećem dijelu Hrvatske.

Usporedno s tim trendovima dolazi i do znatnih promjena u strukturi turističke ponude. Naime, na povećanu potražnju za hrvatskim turističkim proizvodom, povećanje je ponude smještajnih kapaciteta koje treba apsorbirati navedeni rast potražnje došlo uglavnom u obliku izraženog povećanja kapaciteta privatnog smještaja. Stoga se udio privatnog smještaja u ukupnom smještaju znatno povećao u velikoj većini lokalnih jedinica, uključujući čak i lokalne jedinice koje su tradicionalno specijalizirane za turizam, dok se udio smještaja u hotelima, hostelima i kampovima, nažalost, smanjuje. Takva izmjena strukture smještajnih kapaciteta sa sobom uglavnom nosi negativne nuspojave. Središta se tradicionalnih turističkih odredišta iseljavaju, ispražnjuju i stanovništvo im stari. Pretvaraju se u kulise za turističke obilaske koje služe tek kao spavaonice za turiste, a u njima više nema vidljive svakodnevne mjesnog stanovništva koja je davala čar odredištu i bila bitan čimbenik ponude. Prevladavanje privatnog smještaja u lokalnoj jedinici također ne izaziva produljenje turističke sezone. Naime, jedino visokokategorizirani hoteli imaju svu infrastrukturu potrebnu za cjelogodišnji boravak turista koji rezultira produljenjem turističke sezone. Nadalje, pretvaranje postojećeg stambenog fonda u turističke smještajne jedinice ima i vrlo nepovoljan utjecaj na tržište nekretnina jer povećava cijene i smanjuje priuštivost nekretnina mjesnom stanovništvu. Potrebno je stoga pažljivo promišljati i planirati turistički razvoj cjelokupne Hrvatske i pojedinih jedinica lokalne samouprave. Turizam, naime, jest ekonomska aktivnost koja može povećati dohodak, zaposlenost i ulaganja u lokalnim jedinicama, no turistička aktivnost može imati i mnoge ekonomske i društvene troškove koji nadmašuju ekonomske i društvene koristi od turizma ako se dopusti stihijski razvoj turističke aktivnosti.

Više o vrijednosti i kretanju pokazatelja turističke ranjivosti za svaku jedinicu lokalne samouprave u Republici Hrvatskoj možete doznati na: uplift.hr/indeks

LITERATURA

Batista e Silva, F., Marín Herrera, M.A., Rosina, K., Barranco, R. R., Freire, S. i Schiavina, M. (2018). Analysing spatiotemporal patterns of tourism in Europe at high-resolution with conventional and big data sources. *Tourism Management*, 68, 101–115.

Eurostat. (2021b). Capacity of tourist accommodation establishments: Number of bed-places by NACE Rev.2 (I) (tin00182). <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tin00182/default/table?lang=en>

World Economic Forum (WEF). (2019). *Travel & Tourism Competitiveness Monitor 2019*.

World Tourism Organization (UNWTO). (2020). *Tourism Satellite Account Statistics*. <https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2020-10/Indicator-891-data-2020-UNWTO.xlsx>